

becsülése, bátorság, türelmesség, állhatatosság, hűség, áldozatkészség, fegyelmélettség, igazságosság gyűlölködés helyett (Foerster), munkaiskola, akaratnevelés, közösség szolgálata (Mahrholz). Megannyi üdvös és ma is érvényes követelmény, amelyeknek megvalósításától még távol vagyunk. A most folyó háborúnak okát is főleg ebben látjuk.

Kemény Ferenc.

Arravalók kiválogatása és támogatása a középiskola elvégzésére.

Hazánkról, sajnos, nem mondhatjuk, hogy a társadalmi tudatosság és összefogás hona. Az individualisztikus széthúzás, ez a jellegzetesen magyar hiba, magyar erényeknek ez az elfajulása, abban is megnyilvánul, hogy kevés az önálló társadalmi kezdeményezésünk. Annál feltűnőbb, hogy mégis csak született Magyarországon nem egészen egy évtizeddel ezelőtt oly pedagógiai és társadalmi mozgalom, mégpedig nem hivatalos kezdeményezésből, amely hamarosan elterebélyesedett és utólag államivá is lett: az ú. n. tehetségkutatás, mégpedig a népi származású gyermekek körében és a középiskola számára.

A mozgalom érvei sokkal ismertebbek, semhogy felsorolásukra és támogatásukra szükség volna. De az a tényállás is mindinkább nyilvánvalóvá válik, hogy ebben a lelkes magyar szivekből fakadt mozgalomban, úgy, amint ma a népi és a demokratikus kor-szellemi hatására kialakult, számos vitatható mozzanat is akad.

Tamás Viktor tanügyi főtanácsos *Tehetségvédelem* c. füzeté (szerző kiadása, évszám nélkül) jól összefoglalja a mai »tehetségvédelem« programjának, divatjának és intézményének érveit. A tehetségek felkarolása érdekében eddig is sok minden történt, és az új tehetségvédő intézmények nem teszik feleslegessé a hagyományos eljárásokat, inkább kiszélesítik és tökéletesíteni törekcsenek azokat. A mai életformák és feladatok a nemzet és az állam számára egyre több tehetséges embert tesznek szüükségessé, mégpedig oly területeken is, amelyekkel azelőtt nem igen törődtünk. Feltétlenül szükséges, hogy mindenki, aki az ifjúsággal foglalkozik, át legyen hatva a tehetségvédelem fontosságától. Egy-egy gimnáziumi osztályban a tehetséges tanulók száma átlag csak 2—3. A haladás szolgálata, eszmék termelése, a társadalom vezetése azonban már a tehetségesek dolga, erre az átlagember képtelen. A folyton szaporodó emberiség szükségleteinek biztosítása, az elért életszínvonal fenntartása tehetséges emberek nélkül el sem képzelhető. Meg kell valósítani azt az elvet, hogy a tehetségesek közé csak alulról, a természetes kiválogatás útján lehessen bejutni.

Van Tamás Viktor írásában egy oly mondat is, amely azért figyelemreméltó, mert megérez egy fogalomzavart a mai »tehetségkutatás« körében, és erre a fogalomzavarra szeretnénk mi is rámutatni. A mondat így hangzik: »Az iskola nincs és nem is lehet a tehetségesekre beállítva«. (9 l.) Ebben az esetben azonban — kérdezhetné valaki — miért válogatunk ki tehetségeseket épen az iskola számára?

E ponton kell hangsúlyoznunk, hogy a »tehetségkutatás« szó merőben helytelen elnevezés, ha azt akarjuk vele jelölni, hogy arravaló, jóképességű tanulókat válogatunk ki a gimnázium első osztálya számára. Ezért tettük eddig is idézőjelbe a szót, ezért nem választottuk a saját írásunk címéül a szépen hangzó »tehetségkutatás« elnevezést. — Tehetségkutatásról helyesen akkor beszélhetünk, ha arról van szó, hogy például keressük a még fel nem fedezett művészi, költői, zenei tehetségeket keresünk nagy festőt, szobrászt a jövő számára, keresünk új, invenciózus politikust, államférfit, hadvezért vagy oly ifjakat, akikben erre vonatkozólag ígéret lakozik. Tehetségkiválogatásról tehát pl. ott lehet szó, ahol, mondjuk, a Zeneművészeti vagy a Képzőművészeti Főiskola művészsképző évfolyamai számára fiatal tehetségeket fedezünk fel. A legjobb tehetségkiválogató maga az élet, mert a kiváló tehetség rendszerint utat tör magának, mostoha életkörülmények és környezet ellenére is.

A középiskolának nem tehetségkutatásra, hanem a középiskolai tanulmányok végzésére alkalmasak kiválogatására, az alkalmatlankok kiselejtezésére van szükség. Meg kell különböztetnünk — a modern pályalélektan szóhasználatára nyomán — tehetséget és képességet. Valamely pályára, foglalkozásra — rendszerint 2—3-ra is — minden normális átlagembernek van elegendő képessége, egyiknek elméleti, másoknak inkább gyakorlati irányban stb. A tehetség viszont kivételes dolog. A középiskola valóban nem különleges nevelőintézete a specifikus tehetségeseknek, hanem, igenis, a jó elméleti képességeknek és így szellemi foglalkozásokra rátermetteknek.

Azt mondhatná valaki, szörszálhasogatást művelünk. Nem az elnevezés a fontos, hiszen nyilvánvaló, hogy amit mi jóképességek kiválogatásának nevezünk, azt nevezi más szóval »tehetségkutatás«-nak a szóbanforgó mozgalom és intézmény. Azonban a helytelen szó messzemenő tévedésekre adhat alkalmat. Így áll a helyzet a mi esetünkben is. Ha ugyanis helyes szót alkalmazunk, akkor mindjárt látjuk, hogy mi a cél és a feladat: rátermett tanulók kiválogatása a középiskola számára. A feladat helyes megfogalmazása azt is megmutatja, hogy itt az emberválogatásnak egy rész-feladatával állunk szemben. Az emberválogatás társadalmi és állami korszerű kiépítése az Egyesült Államoktól Németországig a pályaválasztási tanácsadás keretében történik. A pályaválasztáshoz tartozik ugyanis az iskolaválasztás is. A helyes iskolaválasztásnak alapja pedig a rátermettség, arravalóság megállapítása. Ebből a szempontból kell mérlegelnünk azoknak a füzeteknek és különnyomatoknak tartalmát is, amelyekben az iskolai kiválogatásnak és a nép arravaló gyermekei felfedezésének uttörő, kezdeményező munkáját ismerteti dr. Harsányi István ref. gimn. tanár. (A sárospataki tehetségkutató munka. Sárospatak, 1940. Sárospataki füzetek 8. sz. — Református gimnáziumaink tehetségkutató munkája. Sárospatak, 1941. — A népi tehetségkutatás néhány háttérkérdése. Prot. Szemle, 1942.)

Ezekben a füzetekben megtalálhatjuk a mozgalom keletkezésének történetét, indokait, célkitűzéseit, a megvalósítás lélektani és pedagógiai módszereit, anyagi segélyforrásai megjelölését és irodalmának felsorolását. Hogy kritikailag mindezt méltathassuk, fel kell állítanunk kritériumok gyanánt a pálya- és iskolaválasztási tanácsadás megfelelő megszervezésének és kiépítésének követelményeit a nagy nyugati nemzetek körében nyerhető tanulságoknak magyar viszonyokra való alkalmazása útján, és e kritériumokhoz mérnünk a »tehetségkutató« munkát hazánkban, sárospataki kiindulásaitól egészen mai, miniszteri és hivatalos intézményesítéséig.

1. A középiskola elvégzésére való képesség és alkalmasság megállapítása, amint mondtunk, nyilván a pályaválasztási tanácsadás körében, azzal együtt oldandó meg, mert iskolaválasztás és pályaválasztás egymással szervesen összefügg. A nemzet ifjúságának képességeit tervszerűen, minden képességet a megfelelő helyen és a nemzetgazdaság szempontjainak megfelelő mértékben kell felhasználnunk, anélkül azonban, hogy az életpálya megválasztásának egyéni szabadságjogán csorbát ejtsünk. (Vagyis nem pályaválasztási kényszer, de nem is könnyelmű és felületes pályaválasztás, hanem valóban pályaválasztási tanácsadás szükséges.)

E tekintetben a magyar középiskolai és népi »tehetségkutatás« bármennyire is üdvös és nemes kedvezményezés különben, merőben helytelen irányban halad, mindaddig, amíg a pályaválasztási tanácsadás országos megszervezése folytán nincs módjában ebbe szervesen beleépülni.

2. A helyesen megszervezett pályaválasztási tanácsadásnak szakszerűnek kell lennie. Alapja pályatudomány, ennek legfontosabb része pedig a pályalélektan, mint a gyakorlati lélektannak egy hajtása. Ma már a lélektan nagy tudomány, épen oly szakképzettséghez kötött a művelése, mint pl. az orvostudományé, és a műkedvelés vagy a kontárkodás épen oly veszedelmes, mint amikor valaki pl. vakbelet operálna, holott nem orvos. Ha tehát valaki iskolaválasztási tanácsot ad vagy pedig kiválogat a középiskola számára lélektani vizsgáló eljárások útján, de nem pszichológus, akkor az esetleges jószándék ellenére is többet árt, mint használ, hamis eredményekre jut, mindig taláalomra, sokszor pedig tévesen ad tanácsot.

A lélektani szakszerűség dolgában a magyar »tehetségkutatás«, helyesebben: tanuló-kiválogatás kezdetben ugyan a nem minden veszedelem nélkül való műkedvelés fokán állott, de ma már lélektani szakembereinek kellő bevonásával, tehát szakszerűen történik. E téren a »tehetségkutatás« sokkal jobban áll, mint a pályaválasztási tanácsadás hazánkban. Utóbbi területen nem egyszer látjuk, hogy mindennemű lélektani szakképzettség nélkül való műkedvelők, esetleg korítárok vállalkoznak képességvizsgálatok végzésére, sőt képességvizsgálók vezetésére. Az is előfordul, hogy iskolaválasztási tanácsot adnak nálunk, merőben az ú. n. csoportos, vagyis csoportban és nem egyénenként végrehajtott vizsgálatok alapján. Ez az eljárás szakszerűnek semmi esetre sem nevezhető, és súlyos hibákra kell, hogy vezessen, mert csupán csoportos vizsgálatok,

pl. intelligencia-vizsgálatok épen nem elegendők iskolaválasztási tanács megalapozására. Azért említjük az ilyen eljárásbeli fonákosságokat és felületességeket, mert örömmel állapíthatjuk meg, hogy a népi, középiskolák számára való »tehetségkutató« tanuló-kiválogatás a csoportos vizsgálatok mellett nem mulasztja el soha az egyéni vizsgálatokat sem, tehát itt is a helyes nyomon jár.

3. A pályaválasztási tanácsadás csak a munkaközvetítéssel együtt olyan, aminőnek lennie kell, mert nem elég valamely pályát tanácsolnunk, hanem gondoskodnunk is kell arról, hogy tanácsunkat megfogadhasák, módjuk legyen követni és megvalósítani. A magyarországi pályaválasztási tanácsadást is feltétlenül a munkaközvetítéssel kapcsolatosan kell tehát megszervezni, minden más eljárás egyszerűen rossz. Erre, mellesleg szólva, a sorok írója igyekezett is szerény példát adni, mert annak idején, mint a fővárosi Pedagógiai Szeminárium egykori lélektani laboratóriumának vezetője a legjobb úton haladó tárgyalásokat is folytattam az állami munkaközvetítő vezetőségével a két intézet együttműködése dolgában.

Ezt a tényállást megint azért említjük, mert itt is csak kedvező megállapításokat tehetünk a középiskolai kiválogató »tehetségkutató«-ról. Valóban szerencsésen fogják meg a kérdést, amikor a kiválogatottak egyúttal nem csupán felvételt, hanem kedvezményeket és támogatást is nyernek a középiskola elvégzésére.

4. Ellenben kifogásolható, hogy a »tehetségkiválogatás« és a kiválogatottak kedvezményben való részesítése csak a földmives és népi társadalmi rétegekre terjeszkedik ki. Az indokolás tiszteltetelmős és hazafias elgondolás: a mélymagyarságból, a tősgyökeres és vitalításban legtisztább és legerősebb magyarságból értelmiséget nevelni a jövő számára. Vigyáznunk kell azonban, hogy itt ne tévedjünk az előítéleteknek és a többi rétegekkel szemben való méltánytalanságnak területére. A magyar ipari munkásság pl. ugyanebből a népi rétegből származik, tehát nem kevésbé »mélymagyar«, mint a népi réteg. A magyar intelligencia rétege történeti neveket hordozó családokat is rejt magában. 1848-ban a magyar kisenemesség ugyancsak bebizonyította magyarságát. Igaz, hogy az ipari vagy szellemi foglalkozás a földmiveléshez képest gyökerétvesztettebbé tehet, főleg nagyvárosban. Ámde ugyanez lenne sorsa a kiválogatott népi sarjadéknak is, mihelyt elszakadna a rögtől, vagyis, mihelyt felemeltük az intellektuel rétegbe. Ezen a körülményen tehát a népi réteghez való folyamodás nem segíthet.

Figyelembe kell továbbá vennünk, hogy az elődök foglalkozása bizonyos fokig meghatározza az utód képességeit, értékét és rátermettségét is. Amint földmivesnek ritkán válik be olyan ember, akinek apja-nagyapja nem volt földmives, azonképen fordítva is áll a tétel. Hivatalnokcsaládokban, szellemi foglalkozást üzőknél, jogásznemzetségeknél a hivatali és jogérzék, a szellemi munkára való alkalmasság öröklődni szokott. A gyermekszobát sem pótolhatja néha a nevelőintézet. E téren tapasztalat dönt, nem a spekuláció, a »gondolom«. Tapasztalat pedig rendelkezésünkre

áll, ha a gyakorlati lélektanhoz folyamodunk. Így pl. Szászországban annakidején *Hartnacke* és *Wohlfahrt* a főiskolai tanulmányokra beiratkozni óhajtó ifjúság körében jólsikerült, megbízható és szakszerű lélektani kiválogató vizsgálatokat végzett. Ezek a vizsgálatok tapasztalatilag és statisztikailag igazolták, hogy a szellemi pályákon a tehetség öröklődik, mégpedig elsősorban a szülők és elődök foglalkozása dönti el. Szellemi pályára tehát a legtöbb arravalóságot nem a földművesgyermek, hanem az intelligenciális foglalkozást végzők gyermekeinek körében találhatunk. A rátermeteknek középiskolai tanulmányokra való kiválogatása tehát csak akkor lesz igazán helyes, ha nem szorítkozik egyetlen rétegre, hanem ki fog terjedni a nemzet egész ifjúságára a kérdéses életkorban, tehát valamennyi 10 éves magyar gyermekre, akármilyen is a szülő foglalkozása.

Noszlopi László.

S Z E M L E.

Tervek, javaslatok, gondolatok.

Magyarságismeret és nemzetnevelés.*

Ma már alig szorul bizonyításra, hogy a nevelésnek, — mind egyéni, mind társadalmi, sőt egyetemes emberi érdekből is, — kiindulásában és céljában, eszközeiben és módjában *nemzetinek* kell lennie, mert csak így emelkedhetik egy nép *nemzetté*. Hazánkban tehát a *nemzetnevelés*, — akár tetszik ez a név, akár nem, — az *egyedüli, igazán reálisan megalapozott, a magyarság jellemének és nemzetünk helyzetének megfelelő szociális nevelés, amely az egyesek természetes fejlődési igényeinek, jogos boldogulási óhajainak és természetfeletti szükségleteinek kielégítésével a legembéribb módon biztosítja az egyéni megaláztatást, a közösségi szellem kialakulását és ezáltal a nemzeti közlételeknek, ennek a magyarság lényegét jelentő és fejlődőképességét biztosító »mag«-nak, mint erőközpontnak folytonos gyarapodását.*

Ezt az »educatio nationalis«-t már az 1790—91-i országgyűlés nemcsak jelszavá tette, hanem, — amint azt a nemzeti nevelés részletes alapelveiről kidolgozott törvénytervezete mutatja¹, — törekedett is arra, hogy kultúránk, magyar szellemben újjáalakítva, igazán magyar nemzeti műveltség legyen. Azonban bármennyire nyilvánvaló volt már *Zrinyi Miklós*, az ébresztő óta, hogy a *nemzetnevelés előfeltétele a nemzeti önismeret, hogy nemzetfejlesztés magyar mivoltunk és nemzeti lényegünk ismerete és alapul vétele nélkül lehetetlen*, egy félszázad elmúltával is azt

**Mi a magyar?* Szerkesztette *Szekjü Gyula*. Budapest (Magyar Szemle Társaság), 1939. 80 556 l.

¹V. ö.: *Kornis Gyula*, *A magyar művelődés eszményei 1877—1848 I. k.* 180. és kk. 11.